

33 Έμφυλοι τύποι ουσιαστικών: Θηλυκά ουσιαστικά επαγγελματών, αξιωμάτων και συναφών ιδιοτήτων

Άννα Ιορδανίδου, Παναγιώτης Γ. Κριμπάς, Έλενα Μάντζαρη, Μαβίνα Πανταζάρα, Νίκος Σαραντάκος, Κατερίνα Τοράκη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανακοίνωση αναφέρεται στο έργο ομάδας εργασίας που συστάθηκε τον Φεβρουάριο του 2020 από την ΕΛΕΤΟ με αντικείμενο τη μελέτη και κατάθεση πρότασης για τους έμφυλους τύπους ουσιαστικών. Συγκεκριμένα, η ομάδα ασχολείται με τα ουσιαστικά που δηλώνουν επάγγελμα, αξίωμα καθώς και ιδιότητα θεσμοθετημένη ως κοινωνικό ρόλο, με τα ουσιαστικά, δηλαδή, που δηλώνουν την παρουσία της γυναίκας στις δραστηριότητες της κοινωνίας. Η εργασία έχει χαρακτήρα πρότασης, πρόκειται για ένα είδος «χάρτη» του οποίου η τήρηση επαφίεται στην κοινότητα των χρηστών της ελληνικής γλώσσας, ενώ παράλληλα τονίζεται ότι η θηλυκοποίηση δεν είναι ο μόνος τρόπος επίτευξης ισότητας. Τα αποτελέσματα της ομάδας εργασίας θα περιλαμβάνουν: (α) ψηφιακή βιβλιοθήκη ελληνόγλωσσης και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας σχετικής με το αντικείμενο της εργασίας, (β) αποτίμηση της σημερινής κατάστασης ως προς τη χρήση θηλυκών ουσιαστικών επαγγελματών/αξιωμάτων/συναφών ιδιοτήτων στη διοίκηση, στην εκπαίδευση, στον δημόσιο λόγο (ΜΜΕ, Βουλή) κ.α., (γ) καταγραφή των θηλυκών τύπων των εν λόγω ουσιαστικών στα σύγχρονα νεοελληνικά λεξικά, κατηγοριοποίηση με βάση μορφολογικά χαρακτηριστικά, καθώς και αντίστοιχη έρευνα στο Διαδίκτυο για αναζήτηση αυθεντικών παραδειγμάτων χρήσης, (δ) σημειώματα τεκμηρίωσης, στα οποία θα καταγράφονται οι μορφολογικές δυνατότητες θηλυκοποίησης της κοινής νεοελληνικής, καθώς και οι προβληματικές περιπτώσεις θηλυκών τύπων που απαντούν κατά τη χρήση, (ε) τεκμηριωμένες προτάσεις για τον σχηματισμό των θηλυκών επαγγελματικών και συναφών ουσιαστικών και (στ) ευρετήριο όρων, στο οποίο θα περιλαμβάνονται ο τύπος του αρσενικού και ο προτεινόμενος και/ή οι προτεινόμενοι τύποι θηλυκού με παραπομπές στα αντίστοιχα σημειώματα τεκμηρίωσης.

Gender-marked forms of nouns: Feminine nouns denoting professions, offices and related capacities

Anna Iordanidou, Panagiotis G. Krimpas, Elena Mantzari, Mavina Pantazara, Nikos Sarantakos, Katerina Toraki

ABSTRACT

This paper relates with the project of a working group set up in February 2020 by the Hellenic Society for Terminology (ELETO) in order to study and submit a proposal on noun gender in Standard Modern Greek. In particular, the group deals with the use or the possibility of using female forms of nouns denoting profession, office as well as a capacity institutionalised as a social role, i.e. with nouns highlighting the presence of women in the activities of the society. The work takes the form of a proposal aspiring to serve as a sort of chart to be optionally followed by the community of Standard Modern Greek language users, while emphasising that linguistically visible feminisation is not the only way to pursue and/or achieve gender equality. The outline of the project deliverable comprises: a) a digital library of Greek and international research on the topic; b) an assessment of the current state of

usage of female essential professions/offices/related capacities in administration, education, public discourse (mass media, the Parliament) etc; c) a listing of nouns in Standard Modern Greek dictionaries and a categorisation thereof based on their morphological features supplemented by relevant, web-derived examples of actual usage; d) documentation notes listing the morphological feminisation possibilities of Standard Modern Greek as well as problematic cases of actual feminine forms; e) documented proposals for the formation of feminine nouns denoting professions and related capacities; f) a list/index with one or more current or suggested feminine form(s) of/for such nouns.

0 Εισαγωγή

Αφορμή της παρούσας εργασίας ήταν δύο ανακοινώσεις που παρουσιάστηκαν σε Συνέδρια της ΕΛΕΤΟ. Στο 5ο Συνέδριο, η Άννα Ιορδανίδου και η Έλενα Μάντζαρη παρουσίασαν τον προβληματισμό τους για τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά (Ιορδανίδου και Μάντζαρη, 2005). Σημείωναν, ανάμεσα στα άλλα, ότι:

- Το ελληνικό ενδιαφέρον από τις αρχές της δεκαετίας του '50 μέχρι και την επίσημη καθιέρωση της δημοτικής έχει κυρίως γλωσσικό χαρακτήρα και εντάσσεται στην ευρύτερη διαμάχη μεταξύ καθαρεύουσας και δημοτικής.
- Άρθρα και μελέτες τόσο του Τριανταφυλλίδη (1953) όσο και μεταγενέστερων έχουν ρυθμιστικό χαρακτήρα καθώς επικεντρώνονται στα προβλήματα θηλυκοποίησης των επίκοινων ουσιαστικών.
- Οι σύγχρονες γραμματικές αντιμετωπίζουν με ελλιπή και αποσπασματικό τρόπο αυτά τα ουσιαστικά.
- Νεότερες (για τότε) εργασίες αποτελούν ερευνητικές προσεγγίσεις του θέματος λαμβάνοντας υπόψη και το κοινωνιογλωσσολογικό πλαίσιο παραγωγής των εν λόγω ουσιαστικών.¹

Αφού παρουσίασαν την έρευνά τους αναλυτικά, διατύπωσαν τα συμπεράσματά τους ως

¹ βλ. ενδεικτικά εργασίες των Μπασλή (1995) και Παυλίδου (1984 και 2002).

προς τις διαπιστώσεις σχετικά με τη διαδικασία της θηλυκοποίησης και ως προς την αντιμετώπισή της για τα επαγγελματικά ουσιαστικά στη νεοελληνική.

Δεκατέσσερα χρόνια αργότερα, στο 12ο Συνέδριο, ο Νίκος Σαραντάκος αναθέριψε τη συζήτηση με την ανακοίνωση «Ορολογία των επαγγελματικών θηλυκών: Η περίπτωση της βουλευτριάς» (Σαραντάκος, 2019). Ο ομιλητής εστίασε το ενδιαφέρον του, με αφετηρία την περίπτωση του ουσιαστικού «ο βουλευτής», στη χρήση των θηλυκών τύπων τόσο στα γενικά λεξικά όσο και στα ΜΜΕ και στον καθημερινό λόγο. Σχετικά με την καθιέρωση έμφυλων τύπων (π.χ. *βουλευτίνα* ή *βουλευτρία*), υποστήριξε ότι «όσο περισσότερο εδραιώνεται ο ένας έμφυλος τύπος και δείχνει τα αναμφισβήτητα πλεονεκτήματα των έμφυλων τύπων στη σαφήνεια, την ευκαμψία και την οικονομία της φράσης, τόσο θα διευκολύνεται και ο άλλος, με την ελπίδα ότι τελικά οι δύο έμφυλοι τύποι, *η βουλευτρία* και *η βουλευτίνα*, θα συνυπάρχουν, ίσως με μια διαφορά ύψους, επισημότερος ο πρώτος και πιο οικείος ο δεύτερος». Κατέληξε δε ότι θα ήταν ευχής έργο «να καταγραφούν, είτε από την Ακαδημία Αθηνών είτε από την ΕΛΕΤΟ είτε από άλλον φορέα, όλα τα επαγγελματικά θηλυκά ουσιαστικά και γενικότερα οι έμφυλοι τύποι και/ή να κυκλοφορήσει, κατά το γαλλικό παράδειγμα, οδηγός με κατευθύνσεις για τη θηλυκοποίηση των ουσιαστικών».

Η συζήτηση που ακολούθησε στο 12ο Συνέδριο κατέδειξε όχι μόνο το ενδιαφέρον αλλά και την ανάγκη να υπάρξει συνέχεια και αποτέλεσμα στους προβληματισμούς. Η σοβαρότητα του ζητήματος δεν συνδέεται μόνο με την αναγκαιότητα έκφρασης και διακριτής παρουσίας και της γυναικείας υπόστασης στη νεοελληνική κοινή, αλλά και με τον χαρακτήρα της νεοελληνικής κοινής, που καθιστά εμφανή τα κενά και τις δυσκολίες στην έκφραση όταν πρόκειται να γίνει αναφορά ή απεύθυνση σε πρόσωπα θηλυκού γένους.

Η ΕΛΕΤΟ, που ασχολείται κατ' εξοχήν με ειδικά ζητήματα Γλώσσας και Ορολογίας, είναι κατάλληλος φορέας για ένα τέτοιο έργο. Τον Ιανουάριο του 2020 συζητήθηκε στο Γενικό Επιστημονικό Συμβούλιο (ΓΕΣΥ) πρόταση για δημιουργία ομάδας εργασίας η οποία θα μελετήσει τα γλωσσικά και γλωσσολογικά δεδομένα (σε συνάφεια, βέβαια, με τα ιστορικά, κοινωνικά και άλλα δεδομένα καθώς και με τη διεθνή εμπειρία), θα διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις και θα παραδώσει το αποτέλεσμα των εργασιών της σε καθορισμένο χρονικό διάστημα. Αυτό μπορεί να αποτελέσει πρόταση για διαβούλευση στο πλαίσιο της ΕΛΕΤΟ, αλλά και ευρύτερα.

Η ομάδα συγκροτήθηκε από τα παρακάτω μέλη (σε αλφαβητική σειρά): Άννα Ιορδανίδου, Παναγιώτη Γ. Κριμπά, Έλενα Μάντζαρη, Μαβίνα Πανταζάρα, Νίκο Σαραντάκο και την Κατερίνα Τοράκη, ως συντονίστρια εκ μέρους του ΓΕΣΥ της ΕΛΕΤΟ. Αντικείμενό της είναι η

θηλυκοποίηση των ουσιαστικών δηλωτικών των ενεργούντων προσώπων (*nomina agentis*), και συγκεκριμένα όσων δηλώνουν επάγγελμα, αξίωμα, καθώς και ιδιότητα θεσμοθετημένη ως κοινωνικό ρόλο, δηλαδή των ουσιαστικών που δηλώνουν την παρουσία της γυναίκας στις δραστηριότητες της κοινωνίας.

Λαμβάνεται υπόψη ότι τα τελευταία χρόνια έχει γίνει σημαντικό έργο σε ερευνητικό επίπεδο στην Ελλάδα, κυρίως στα ακαδημαϊκά ιδρύματα, αλλά και στη δημόσια διοίκηση και στον δημόσιο λόγο γενικότερα. Επισημαίνονται, ενδεικτικά, οι συλλογικοί τόμοι σε επιμέλεια της Θ.-Σ. Παυλίδου (*Γλώσσα-Γένος-Φύλο* 2006 και *Gender and the Greek Language* 2015), στους οποίους καταγράφεται ο σύγχρονος προβληματισμός για θέματα γλώσσας και φύλου σε σχέση με την ελληνική γλώσσα, το άρθρο της Γ. Κατσούδα και του Γ. Τράπαλη (2012) σχετικά με τα μορφολογικά προβλήματα της θηλυκοποίησης των επαγγελματικών ουσιαστικών στη διδασκαλία της ελληνικής, το άρθρο της Θ.-Σ. Παυλίδου, της Χ. Καπελλίδη και της Ε. Καραφώτη (2015), που παρουσιάζει τα αποτελέσματα έρευνας σχετικά με τις όψεις του γλωσσικού σεξισμού στον δημόσιο διάλογο στο πλαίσιο μιας ευρύτερης κοινότητας πρακτικής στο ΑΠΘ, το βιβλίο του Α. Σταυράκη με τίτλο *Νεοελληνική νομική γλώσσα και ορολογία* που μίλησε για τη θηλυκοποίηση στα επαγγελματικά ουσιαστικά (Σταυράκης, 2010: 106–138 / 1995: 133–163 1^η έκδ.), το άρθρο των Ν. Κουτσούκου και της Μ. Παυλάκου (Koutsoukos & Paviakou, 2009) για τα νεοελληνικά *nomina agentis* με πληροφορίες και για τη θηλυκοποίησή τους, ο *Οδηγός χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στα διοικητικά έγγραφα* των Γκασούκα και Γεωργαλίδου (2018), ο προβληματισμός που διατυπώνει ο Π. Γ. Κριμπάς (2019, σ. 101) σχετικά με το θηλυκοποιητικό επίθημα **-(τ)ις/- (τ)ιδος**. Σημειώνεται ότι σκοπός της παρούσας πρωτοβουλίας είναι η συμβολή της ΕΛΕΤΟ στη διατύπωση προτάσεων θηλυκοποίησης των επαγγελματικών και συναφών ουσιαστικών.

1 Μεθοδολογία του έργου

Το έργο της ομάδας εργασίας περιλαμβάνει συνοπτικά τα παρακάτω βήματα:

1. Συγκρότηση καταλόγου ουσιαστικών επαγγελμαμάτων/αξιωμάτων/συναφών ιδιοτήτων με βάση τον τύπο του αρσενικού γένους. Η άντληση των ουσιαστικών έγινε ημιαυτόματα από ποικίλες ψηφιακές πηγές, λ.χ. ηλεκτρονικά λεξικά της νεοελληνικής (Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, Αντίστροφο λεξικό της νέας ελληνικής), καταλόγους επαγγελμαμάτων ελληνικών και ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων κτλ. Παράλληλα, συγκεντρώθηκαν πληροφορίες προκειμένου να γίνει παρουσίαση και αποτίμηση της σημερινής κατάστασης σχετικά με τα εν λόγω ουσιαστικά στο πλαίσιο της διοίκησης (διοικητικές υπηρεσίες, ακαδημαϊκά ιδρύματα), στον δημόσιο λόγο (ΜΜΕ, Βουλή) κ.α.
2. Καταγραφή των θηλυκών τύπων για κάθε αρσενικό ουσιαστικό με βάση έντυπα και

ηλεκτρονικά λεξικά της νεοελληνικής (ΛΚΝ, ΛΝΕΓ, ΧΛΝΓ, ΜΗΛΝΕΓ)² και τη χρήση τους σε κείμενα του Διαδικτύου (Google, Sketch Engine [Greek Web 2014]). Η κατηγοριοποίηση και καταγραφή έγινε με βάση τα μορφολογικά χαρακτηριστικά τους (π.χ. των αρσενικών μορφημάτων σε **-της, -τής, -τήρας, -έας, -ποιός, -ιστής, -ίστας** κ.ά.). Η καταγραφή περιλαμβάνει και τα ουσιαστικά που δεν έχουν θηλυκό τύπο ή έχουν περισσότερους από έναν. Ταυτόχρονα, για όλα τα ουσιαστικά, έγινε έρευνα στο Διαδίκτυο για αναζήτηση αυθεντικών παραδειγμάτων χρήσης σε διάφορα είδη και τύπους κειμένων. Οι παραπάνω πληροφορίες κωδικοποιήθηκαν σε λογιστικά φύλλα xls.

3. Ανάπτυξη σχήματος ανάλυσης της θηλυκοποίησης των αρσενικών ουσιαστικών δηλωτικών των ενεργούντων προσώπων με βάση μορφολογικά κριτήρια. Αναγνωρίστηκαν τρεις βασικοί τύποι κλιτικών και παραγωγικών επιθημάτων και επιθηματοειδών (suffixoids) με επιμέρους κατηγορίες (βλ. Κεφάλαιο 2).
4. Σύνταξη σημειωμάτων τεκμηρίωσης της θηλυκοποίησης για κάθε υποκατηγορία επιθήματος και επιθηματοειδούς, με βάση το παραπάνω σχήμα ανάλυσης. Σε κάθε σημείωμα καταγράφονται οι μορφολογικές δυνατότητες θηλυκοποίησης που παρέχει η νεοελληνική (σε επίσημο και σε ανεπίσημο επίπεδο ύφους) με βάση ήδη υπάρχοντες τύπους (**-τρια, -ισσα, -τρα, -έσσα, -ίνα, -αίνα** κ.ά.), καθώς και οι προβληματικές περιπτώσεις θηλυκών τύπων με βάση τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται στα λεξικά της νεοελληνικής και τη χρήση τους στον γραπτό και προφορικό λόγο.

2 Σχήμα ανάλυσης θηλυκοποίησης των επαγγελματικών ουσιαστικών

Με βάση τον τρόπο σχηματισμού του αρσενικού τύπου στη νεοελληνική, τα επαγγελματικά ουσιαστικά διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

α) Αυτά που προκύπτουν με παραγωγικό επίθημα (π.χ. σε **-(α)δότης, -άτορας, -άριος, -άς, -έας, -ιάς, -ίας, -(ι)άρης, -(ι)έρης, -ίστας, -ονας, -τορας, -τζής, -τής, -της, -τήρας** κτλ.). Πρόκειται για επιθήματα στο αρσενικό γένος από τα οποία άλλα έχουν ομαλή θηλυκοποίηση (π.χ. **πορτιέρης / πορτιέρισσα**) ή δεν έχουν θηλυκό τύπο (π.χ. **σκαφτιάς**) και άλλα έχουν διπλή και/ή προβληματική θηλυκοποίηση (π.χ. **πιανίστας / πιανίστα, πιανίστρια**).

β) Αυτά που προκύπτουν με παραγωγικό επιθηματοειδές που προέρχεται από σημασιολογική λέξη, συνήθως κάποια ρηματική ή, σπανιότερα, ονοματική ρίζα (π.χ. **-άρχης**

² ΛΚΝ (Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη), ΛΝΕΓ (Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας, Γ. Μπαμπινιώτη), ΧΛΝΓ (Χρηστικό λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας, Ακαδημία Αθηνών), ΜΗΛΝΕΓ (Μεγάλο ηλεκτρονικό λεξικό νεοελληνικής γλώσσας, εκδόσεις Πατάκη).

(< άρχω), **-βόλος** (< θ. βολ- < βάλλω), **-γράφος** (< γράφω), **-δίκης** (< δίκη), **-δίφης** (< θ. -διφώ), **-δόμος** (< δέμω), **-κόμος** (< κομώ), **-κόπος** (< κόπτω) κ.ά.). Όσα από τα επιθηματοειδή αυτής της κατηγορίας λήγουν σε -ος/-ός συνήθως είναι επίκοινα (π.χ. **ο/η γεωπόνος**), καθώς τα θηλυκά σε -ος εμπίπτουν σε γνωστή και εύχρηστη κλίση της νεοελληνικής. Όσα λήγουν σε -ης είτε χρησιμοποιούνται ως επίκοινα (π.χ. **ο/η ειρηνοδίκης**), είτε, ειδικά τα σε **-λάτρης** και **-τέχνης**, σχηματίζουν ανταγωνιστικό (συχνά υφολογικά λιγότερο λόγιο) θηλυκό σε **-ισσα** (π.χ. **η φυσιολάτρης/η φυσιολάτρισσα**) και, σπάνια, σε **-ις/-ιδα** (π.χ. **η καλλιτέχνης/η καλλιτέχνισσα/η καλλιτέχνις/-ιδα**³).

γ) Αυτά που (είτε είναι απλά είτε σύνθετα) δεν περιλαμβάνουν κανένα επίθημα που να δηλώνει ενέργεια/επάγγελμα/ιδιότητα, αλλά μόνο κλιτικό επίθημα. Πρόκειται για μικτή κατηγορία, όπου κάθε περίπτωση θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ατομικά. Κατά κανόνα: Από τα σε -ος όσα είναι λόγια συνήθως υπακούουν σε κανόνες κλίσης ή ειδικότερης κλιτικής τάξης (π.χ. **δούλος > δούλη**, αλλά **δικηγόρος > δικηγόρος** και **δικηγορίνα**), ενώ όσα είναι δημώδη τρέπουν το -ος σε -α (π.χ. **δούλος > δούλα**). Τα σε -ός και -ας δεν έχουν θηλυκό (π.χ. **μαστροπός, μαραγκός, μεγιστάνας**). Από τα σε -ης όσα είναι λόγια συνήθως υπακούουν σε κανόνες κλίσης ή ειδικότερης κλιτικής τάξης (π.χ. **τελώνης**, επίκοινο, αλλά και **τελώνισσα**), ενώ όσα είναι δημώδη τρέπουν σταθερά το -ης σε **-ισσα** (π.χ. **ατζέντης > ατζέντισσα, μπακάλης > μπακάλισσα**).

3 Παράδειγμα σημειώματος τεκμηρίωσης θηλυκοποίησης των αρσενικών σε -τής

Με βάση το παραπάνω σχήμα ανάλυσης θηλυκοποίησης εφαρμόστηκε κωδικοποίηση προκειμένου να προταθούν παραγωγικά και κλιτικά υποδείγματα που θα οδηγήσουν στην παρουσίαση των διαφόρων κατηγοριών ουσιαστικών και στη διατύπωση πρότασης για τον σχηματισμό θηλυκών τύπων. Η κωδικοποίηση περιλαμβάνει τον τύπο των ουσιαστικών (Α, Β, Γ), έναν κωδικό για κάθε επίθημα ή επιθηματοειδές και έναν κωδικό που δηλώνει την ιδιαίτερη κλιτική υποκατηγορία του ουσιαστικού. Παρακάτω παρουσιάζεται ένα ενδεικτικό σημείωμα τεκμηρίωσης θηλυκοποίησης των αρσενικών σε **-τής**:

Επίθημα: -τής (κωδικός Α1, υποκατηγορίες: Α1-1, Α1-2, Α1-3, Α1-4, Α1-5, Α1-6)

Μορφολογικός κανόνας: Το συγκεκριμένο επίθημα προσκολλάται συνήθως σε δημώδη και λόγια θέματα, κυρίως ρηματικά, που ανάγονται στην αρχαία ελληνική. Τα ουσιαστικά που δηλώνουν επάγγελμα, ασχολία, καθώς και κοινωνικό ή θεσμικό ρόλο, και λήγουν στο αρσενικό γένος στο επίθημα **-τής** σχηματίζουν το θηλυκό σε **-τρια** όταν έχουν λόγια προέλευση, π.χ. **ο τραγουδιστής > η τραγουδίστρια, ο εισηγητής > η εισηγήτρια (= Α1-**

³ βλ. Κριμπάς (2019, σ.101).

1) και σε **-τρα** όταν έχουν δημώδη προέλευση, π.χ. **ο γητευτής > η γητεύτρα (= A1-2)**. Το μερικά αυτονομημένο επίθημα **-ιστής** είναι το **-τής** σε σύνθεση με ρηματικά θέματα που στην οριστική ενεστώτα λήγουν σε **-ίζω** (π.χ. **καθαρίζω > καθαριστής**) και, στη συνέχεια, άρχισε να εμφανίζεται σε σύνθεση και με λόγια ή δημώδη (εγχώρια ή δάνεια) ουσιαστικά, είτε απευθείας, είτε ως αποτέλεσμα καθαρολογίας (π.χ. **σκάκι > σκακιστής, φασίστας > φασιστής** [το ρήμα *κιθαρίζω* δεν υπάρχει στη νεοελληνική], αλλά κανονικά όλα αυτά υπάγονται στην κατηγορία **A1-1**).

Ειδικότερες περιπτώσεις:

(α) Λόγια ουσιαστικά που δηλώνουν επαγγέλματα ή θέσεις στα οποία προσδίδεται, για διάφορους λόγους, ιδιαίτερο κοινωνικό κύρος και/ή τα οποία ασκούνταν παλιότερα κυρίως από άντρες, η τρέχουσα γλωσσική χρήση ευνοεί τους επίκοινους τύπους, π.χ. **ο/η βουλευτής, ο/η δικαστής (= A1-3)**, ενώ οι τύποι σε **-τρια** αρχίζουν σταδιακά να διαδίδονται σε διάφορους βαθμούς ανάλογα με το ουσιαστικό.

(β) Δημώδη ουσιαστικά που δηλώνουν επάγγελμα ή ασχολία που παραδοσιακά ασκείται από άντρες σχηματίζουν θηλυκό τύπο σε **-ού**, π.χ. **ο πραγματευτής (= A1-4)**.

(γ) Ορισμένα λόγια που δηλώνουν επαγγέλματα ή κοινωνικούς/θεσμικούς ρόλους που ασκούνταν παλιότερα κυρίως από άντρες (ανεξάρτητα από το κύρος που τους προσδίδεται), η τρέχουσα γλωσσική λαϊκή/ανεπίσημη χρήση (κάποτε και με δόση ειρωνείας) χρησιμοποιεί τη δημώδη θηλυκοποιητική κατάληξη **-ίνα**, π.χ. **βουλευτίνα, δικαστίνα (= A1-5)**.

(δ) Ορισμένα δημώδη ουσιαστικά που δηλώνουν επαγγέλματα, ασχολίες ή κοινωνικούς/θεσμικούς ρόλους που παλιότερα ασκούνταν κυρίως ή αποκλειστικά από γυναίκες δεν έχουν τύπο αρσενικού, π.χ. **η μοδίστρα (= A1-6)**.

Η παραπάνω κωδικοποίηση παρουσιάζεται συνοπτικά στον Πίνακα 1.

Επίθημα αρσενικού	Υποκατηγορία επιθήματος	Τύπος αρσενικού	Τύπος θηλυκού
-τής	A1-1	ο εισηγητής ο δικαστής ο καθαριστής	η εισηγήτρια η δικάστρια η κιθαρίστρια
	A1-2	ο γητευτής	η γητεύτρα
	A1-3	ο δικαστής	η δικαστής
	A1-4	ο πραγματευτής	η πραγματευτού
	A1-5	ο δικαστής	η δικαστίνα
	A1-6	-	η μοδίστρα

Πίνακας 1. Σύνοψη σημειώματος τεκμηρίωσης θηλυκοποίησης των αρσενικών σε **-τής**

4 Παραδοτέα και αναμενόμενα αποτελέσματα

Τα παραδοτέα του έργου της ομάδας εργασίας θα περιλαμβάνουν:

- **Ψηφιακή βιβλιοθήκη ελληνόγλωσσης και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας σχετικής με το αντικείμενο της εργασίας.** Η ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία που συγκεντρώθηκε θα παρουσιαστεί σε μορφή ψηφιακής βιβλιοθήκης για αναζήτηση με λέξεις-κλειδιά, συγγραφείς κτλ.
- **Σημειώματα τεκμηρίωσης,** στα οποία θα καταγράφονται οι μορφολογικές δυνατότητες θηλυκοποίησης της κοινής νεοελληνικής καθώς και οι προβληματικές περιπτώσεις θηλυκών τύπων που απαντώνται κατά τη χρήση όπως περιγράφηκαν αναλυτικά στα Κεφάλαια 2 και 3.
- **Ευρετήριο ουσιαστικών** επαγγελματιών / αξιωμάτων / συναφών ιδιοτήτων, στο οποίο κάθε εγγραφή θα περιέχει τον αρσενικό τύπο, τον προτεινόμενο ή τους προτεινόμενους θηλυκούς τύπους, καθώς και τον κωδικό που θα κατατάσσει κάθε ουσιαστικό στη σχετική κατηγορία / υποκατηγορία όπως θα περιγράφεται στα σημειώματα τεκμηρίωσης. Σημειώνεται ότι το ευρετήριο θα έχει μορφή αντίστοιχη με το ευρετήριο του γαλλικού οδηγού θηλυκών επαγγελματιών⁴.

Στόχος είναι η παρουσίαση της πρότασης στο ευρύτερο κοινό και η συμβολή της ΕΛΕΤΟ στον δημόσιο διάλογο για το ζήτημα αυτό. Η εργασία θα αποτελεί ένα είδος «χάρτη» του οποίου η τήρηση επαφίεται στην κοινότητα των χρηστών της ελληνικής γλώσσας, και παράλληλα θα μπορεί ν' αποτελέσει βοήθημα για όσους αισθάνονται αμηχανία αναζητώντας τον θηλυκό τύπο ενός επαγγελματικού ουσιαστικού. Με την επισήμανση, βέβαια, ότι η θηλυκοποίηση των ουσιαστικών είναι ένας τρόπος, όχι όμως ο μοναδικός, για την αντιμετώπιση του σεξισμού και την υποστήριξη της ισότητας μεταξύ των φύλων.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Becquer, A., Cerquiglini, B., Cholewka, N., Coutier, M., Frécher, J. and Mathieu, M.-J. (1999). *Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions*. Paris: La Documentation française.

Γκασούκα, Μ. και Γεωργαλίδου, Μ. (2018). *Οδηγός χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στα διοικητικά έγγραφα*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Ισότητας των φύλων.

⁴ *Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions*. <http://atilf.atilf.fr/gsovuvay/scripts/feminin.exe>

Ιορδανίδου, Α. και Μάντζαρη, Έ. (2005). Τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά: Γλωσσική χρήση και τυποποίηση. Στο: *5ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»*, ΕΛΕΤΟ, Λευκωσία, 13–15 Οκτωβρίου 2005. [πρόσβαση 30 Ιουνίου 2021]. Διαθέσιμο από: http://www.eleto.gr/download/Conferences/5th%20Conference/5th_06-44-Iordanidou_Mantzari%20Paper2.pdf

Κατσούδα, Γ. και Τράπαλης, Γ. (2012). Μορφολογικά προβλήματα της ελληνικής στη διδασκαλία της: η περίπτωση των επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων. *Γλωσσολογία* 20, σ. 55–64.

Koutsoukos, N. and Pavliakou, M. (2009). A Construction Morphology Account of Agent Nouns in Modern Greek. *Patras Working Papers in Linguistics* 1, σ. 107–126.

Κριμπάς, Π.Γ. (2019). Ψευδολόγιοι τύποι και υπερδιόρθωση στη Νεοελληνική Κοινή με βάση τα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης. Στο: Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Α. Φλιάτουρας (επιμ.), *Το λόγιο επίπεδο στη σύγχρονη Νέα Ελληνική: Θεωρία, ιστορία, εφαρμογή: Από τον οίκο στο σπίτι και τανάπαλιν...* Αθήνα: Πατάκης, σ. 57–126.

Μπασλής, Μ. (1995). Θηλυκά επαγγελματικά. Στο: *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 16, σ. 447–457.

Παυλίδου, Θ.-Σ. (επιμ.). (2006). *Γλώσσα-Γένος-Φύλο* (β' έκδ.). Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη] (α' έκδ.: Παρατηρητής, 2002).

Παυλίδου, Θ.-Σ. (1984). Παρατηρήσεις στα θηλυκά επαγγελματικά. Στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 5, σ. 201–215.

Παυλίδου, Θ.-Σ. (2002). Γλώσσα - Γένος - Φύλο: Προβλήματα, αναζητήσεις και ελληνική γλώσσα. Στο: Θ.-Σ. Παυλίδου (επιμ.), *Γλώσσα – Γένος – Φύλο*. Αθήνα: Παρατηρητής, σ. 13–76.

Παυλίδου, Θ.-Σ., Καπελλίδη, Χ. και Καραφώτη, Ε. (2015). Γραμματικό γένος, φύλο και θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά: όψεις του γλωσσικού σεξισμού. Στο: *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 35, σ. 463–477.

Pavlidou, Th.-S. (2015) (ed.). Gender and the Greek Language. *Special Issue of the Journal Gender and Language*.

Σαραντάκος, Ν. (2019). Ορολογία των επαγγελματικών θηλυκών: η περίπτωση της «βουλευτρίας». Στο: *12ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα Και Ορολογία»*, ΕΛΕΤΟ, Αθήνα, 7–9 Νοεμβρίου 2019, σ. 181–185. [πρόσβαση 30 Ιουνίου 2021]. Διαθέσιμο από: http://www.eleto.gr/download/Conferences/12th%20Conference/Papers-and-speakers/12th_12-25-09_SarantakosNikos_Paper1_V05.pdf

Σταυράκης, Α. (2010). *Νεοελληνική νομική γλώσσα και ορολογία*. Αθήνα: Σάκκουλας Π. Ν. (α' έκδ.: "Νομική Βιβλιοθήκη", 1995).

Τριανταφυλλίδης, Μ. (1953). Η βουλευτίνα και ο σχηματισμός των θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών. *Άπαντα* 2, σ. 326–334. [πρόσβαση 30 Ιουνίου 2021]. Διαθέσιμο από: http://www.ins.web.auth.gr/images/Apanta_pliri/%CE%86%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B1%202_326_334.pdf. (Πρώτη δημοσίευση: Νέα Εστία 65 (1953) σελ. 635–639).

Άννα Ιορδανίδου

Καθηγήτρια

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας Πανεπιστημίου Πατρών

Ηλ-ταχ.: A.Iordanidou@upatras.gr

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς

Αναπληρωτής Καθηγητής

Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ηλ-ταχ.: pkrimpas@bscc.duth.gr

Έλενα Μάντζαρη

Δρ Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Πατρών

Ηλ-ταχ.: mantzari67@gmail.com

Μαβίνα Πανταζάρα

Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ηλ-ταχ.: mavinap@gmail.com

Νίκος Σαραντάκος

Μεταφραστής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Ηλ-ταχ.: sarant@pt.lu

Κατερίνα Τοράκη

Χημικός Μηχανικός, Βιβλιοθηκονόμος

Ηλ-ταχ.: toraki@tee.gr